

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХЕРСОНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ПЕДАГОГІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
КАФЕДРА ФІЛОЛОГІЇ**

**Система вправ у процесі вивчення прислівника
на уроках української мови**

Кваліфікаційна робота (проект)

на здобуття ступеня вищої освіти “бакалавр”

Виконала студентка 4 курсу 451 групи

Спеціальності 013 Початкова освіта.

Спеціалізація: логопедія

Освітньо-професійної (наукової)

програми Початкова освіта

Зубік Тетяна Олександрівна

Керівник д. пед. н., професор Нагрибельна І.А.

Рецензент к. психол. н., доцент Казаннікова О.В.

Херсон - 2020

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. Теоретичні основи проблеми вивчення прислівника...	6
1.1 Аналіз прислівника як самостійної частини мови в науковій літературі	6
1.2 Роль лексико-граматичних ознак прислівника в мовному контексті	15
РОЗДІЛ 2. Лінгводидактичні засади вивчення прислівника в початковій школі	22
2.1 Вправи як ефективний дидактичний засіб	22
2.2 Функціонування застосування вправ у процесі вивчення прислівника	26
ВИСНОВКИ	41
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	43
ДОДАТКИ	49
Додаток А. Конспек уроку «Ознайомлення з прислівником як частиною мови з української мови в 4-му класі	49
Додаток Б. Довідка про перевірку на текстові збіги у Науковій бібліотеці	54
Додаток В. Кодекс академічної доброчесності здобувача вищої освіти Херсонського державного університету	55

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Сучасне суспільство потребує від загальноосвітньої школи та початкової зокрема, підготовки сучасної мовної особистості молодшого школяра. Така підготовка має нести вмотивований характер, з огляду на означене учні мають розуміти, що мова відіграє в житті людини вагомую роль.

Сучасний початковий курс української мови передбачає таким чином, щоб сформувати у них уміння висловлюватися в усіх доступних формах, видах, типах і стилях мовлення.

Важливим видом роботи щодо формування та удосконалення мовно-мовленнєвої компетентності є системна робота у вигляді вправ різних видів і рівнів.

Найбільш прийнятним лінгвістичним матеріалом для виконання таких вправ є, зокрема, морфологія.

Помітний внесок у дослідження семантичних і граматичних функцій та семантико-стилістичних властивостей частин мови зробили І.Буслаєв, О.Безпояско, В.Виноградов, І.Вихованець, О.Востоков, М.Грек, О.Павловський, О.Пешковський, Л.Щерба, К.Городенська, І.Кучеренко, І.Мещанінов, О.Шахматов та ін. Учені вказували на надзвичайну різноманітність частин мови за семантикою і граматичними функціями та властивостями, їх активну участь у формуванні різноаспектних висловлювань.

Як бачимо, у науково-методичному вимірі існує чимало ґрунтовних досліджень, що містять цінний теоретичний аналіз та описують практичний досвід у даному науковому напрямі.

Водночас серед малодосліджених аспектів порушеної проблеми є вивчення прислівника. З огляду на означене було акцентовано увагу на системі вправ, що є ефективними під час роботи над прислівником.

У сучасному мовознавстві та лінгводидактиці прислівник досліджували такі науковці як: Н. Шкуратяна, О. Мироненко, М. Плющ, С.Шевчук, Л. Мацько, М. Вашуленко та інші.

Означені фактори вплинули на вибір теми кваліфікаційної роботи «Система вправ у процесі вивчення прислівника на уроках української мови».

Мета дослідження — полягає в аналізі системи вправ у процесі вивчення прислівника на уроках української мови у початкових класах.

Мета дослідження потребує розв'язання таких **завдань**:

- 1) дослідити наукову та психолого-педагогічну літературу з теми дослідження;
- 2) дослідити теоретичні основи проблеми вивчення прислівника;
- 3) проаналізувати прислівник як частину мови;
- 4) з'ясувати роль лексико-граматичних ознак прислівника в мовному контексті;
- 5) проаналізувати нормативне забезпечення щодо вивчення прислівника у початковому курсі української мови;
- 6) дослідити види вправ та методику їх застосування в процесі вивчення прислівника.

Об'єкт дослідження — процес вивчення прислівника у початкових класах.

Предмет дослідження — система вправ у процесі вивчення прислівника в початковому курсі української мови.

Методи дослідження. У роботі використовувались теоретичні методи наукового дослідження: аналітичний, синтетичний, порівняльний.

Практична значущість дослідження: матеріали кваліфікаційної роботи можуть бути використані студентами під час написання курсової роботи, а також вчителями початкових класів для роботи на уроках української мови.

Апробація: результати дослідження з теми «Система вправ у процесі вивчення прислівника на уроках української мови» було розглянуто під час передзахисту на кафедрі філології педагогічного факультету Херсонського державного університету.

Структура роботи. Кваліфікаційна робота складається зі вступу, двох розділів, висновків, використаної літератури та додатків.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ПРОБЛЕМИ ВИВЧЕННЯ

ПРИСЛІВНИКА

1.1. Аналіз прислівника як самостійної частини мови в науковій літературі

У межах дослідження теоретичних основ проблеми вивчення прислівника слід проаналізувати наукові позиції учених щодо цієї частини мови.

Відзначимо, що на сучасному етапі мовознавства немає єдиного загальноприйнятого тлумачення прислівника. По різному трактують мовознавці про значення та функції прислівника.

У «Словнику-довіднику з української лінгводидактики» науковці прислівником називають «... самостійна незміна частина мови, що вказує на ознаку іншої ознаки або ознаку дії. Учні мають засвоїти функції прислівника в реченні й тексті, основні його характеристики, синтаксичну роль, правила написання, навчитися ефективно використовувати прислівник відповідно до ситуації спілкування» [46, с. 204].

Своєю чергою М. Жовтобрюх називає прислівник «...невідмінювану частину мови, що виражає якісну або кількісну ознаку дії чи стану, ознаку ознаки (тобто ступінь або міру вияву іншої ознаки) і виступає в реченні в ролі обставини» [27].

О. Пономарів визначає «... прислівник як самостійну частину мови, що виражає якісну або кількісну ознаку дії чи стану, ступінь або міру вияву іншої ознаки і доповнює значення дієслова, виражаючи різні обставини, за яких відбувається дія» [47].

В. Горпинич дав найбільш повне визначення прислівника: «... лексико-граматичний клас невідмінюваних слів з категоріальним значенням не процесуальної ознаки дії, що виконує синтаксичну функцію обставини або означення, інколи частини присудка» [15].

Л. Богачук узагальнив поняття про прислівник: «...це самостійна частина мови, слова якої характеризують дію, стан або якісно-відносні ознаки предметів (як?, яким способом?, де?, куди?, коли?, чому?, навіщо?)» [4].

Прислівник належить до числа самостійних частин мови, але протиставляється іменнику, прикметнику, дієслову та іншим частинам мови синтаксичною функцією та відсутністю системи словозміни.

Прислівник у реченні може займати різні позиції. Грецька, латинська і російська назви вказують на придієслівну синтаксичну позицію прислівника в реченні, однак він може знаходитися і придієслові, іменнику, прикметнику і прислівнику: *співати гарно, читати вголос, їзда верхи, дуже блідий, надзвичайно тихо*.

Прислівник (як і інші частини мови) визначається сукупністю семантичних, морфологічних, синтаксичних і морфемних особливостей. Категоріальне значення непроцесуальної ознаки дії виявляється в тому, що прислівник дає дієслову часову, локальну, причинову, цільову, якісну, кількісну та іншу характеристики, напр.: *Сьогодні йшов лісом швидко (час, напрямок, якість дії); Працював багато і наполегливо (кількість і якість дії); Відмовився спересердя (причина); Не прийшов навмисне (мета)*. Такі прислівники залежать від дієслів і дієприслівників [15, с. 228].

Прислівник – це повнозначна незмінювана частина мови, що виражає ознаку дії, стану чи ознаку якості або предмета [49, с. 283].

Семантика прислівників різноманітна, тому за значенням вони поділяються на кілька груп, які об'єднуються двома розрядами.

У науковій літературі ґрунтовно проаналізовано прислівник як частину мови. Окрему увагу приділено аналізу розрядів прислівників за значенням.

Продемонструємо узагальнений підхід до визначення розрядів прислівників за допомогою таблиці 1.1.

Таблиця 1.1

Розряди прислівників за значенням

Розряд прислівника (групи в межах розряду)	Характеристика	Приклад
1. Означальні	Виражають якісні ознаки дії або стану та спосіб вияву їх, міру або ступінь	<i>швидко бігти, міцно спати; піклуватися по-батьківськи, занадто вразлива натура, утричі більша вага.</i>
1.1. Якісно-означальні	Дають якісну характеристику дії або стану, відповідаючи на питання <i>як?</i> Вони творяться від основ якісних прикметників за допомогою суфіксів <i>–о</i> або <i>–е</i> . Утворюють форми вищого і найвищого ступенів порівняння.	<i>гарно, розумно, вдало, гаряче, добре</i> <i>легко – легше – найлегше;</i> <i>гірко – гіркіше – найгіркіше</i>

	<p>Вищий і найвищий ступені творяться так само, як і ступені порівняння якісних прикметників.</p> <p>Вищий ступінь утворюється за допомогою:</p> <ul style="list-style-type: none"> - суфіксів <i>-ше</i> або <i>-іше</i>, - суплетивно - аналітичним способом. <p>Найвищий ступінь твориться за допомогою частки <i>най-</i>, що додається до форми вищого ступеня</p>	<p><i>Продовження табл. 1.1</i></p> <p><i>довго – довше,</i> <i>тепло – тепліше;</i> <i>гарно – краще, погано – гірше;</i> <i>вдало – менш вдало,</i> <i>ясно – більш ясно.</i></p> <p><i>Весело – веселіше,</i> <i>найвеселіше, дорого – дорожче,</i> <i>найдорожче</i></p>
<p>1.2. Прилівники способу або образу дії</p>	<p>Вказують на спосіб дії і відповідають на питання яким способом?</p>	<p><i>Гуртом, уплав</i> <i>по-нашому,</i> <i>по-материнському</i></p>
<p>1.3. Клькісно-означальні</p>		

	<p>Виражають ступінь інтенсивності дії або міру чи ступінь вияву якісної ознаки і відповідають на питання скільки? наскільки? якою мірою? як багато?</p>	<p><i>Двічі, утричі, дуже, надзвичайно</i></p> <p><i>Продовження табл. 1.1</i></p>
<p>2. Обставинні</p>	<p>Виражають різні обставини, за яких відбувається дія, тобто характеризують дію або процес за часовими, просторовими, причиновими відношеннями, рідше – за метою її виконання.</p>	
<p>2.1. Прислівники часу</p>	<p>Характеризують дію за часовими відношеннями і відповідають на питання <i>коли?</i>, <i>відколи? як довго? доки?</i></p>	<p><i>тепер, колись, віддана, щороку, завжди;</i></p>

<p>2.2. Прислівники місця</p>	<p>Характеризують дію за просторовими відношеннями і відповідають на питання <i>де? куди? звідки?</i></p>	<p><i>угорі, вниз, здалеку, праворуч;</i> <i>Продовження табл. 1.1</i></p>
<p>2.3. Прислівники причини</p>	<p>Виражають причину дії і відповідають на питання <i>чому? через що? з якої причини?</i></p>	<p><i>зопалу, згарячу, здуру, знічев'я;</i></p>
<p>2.4. Прислівники мети</p>	<p>Виражають мету дії і відповідають на питання <i>для чого? нащо? з якою метою?</i></p>	<p><i>умисне, наперекір, напоказ</i></p>
<p>3. Безособово-предикативні прислівники (ще називають їх словами категорії стану)</p>	<p>Виражають:</p> <p>а) стан природи</p> <p>б) психічний або фізичний стан людини</p> <p>в) зумовленість, необхідність, доцільність дії в оцінці людини.</p>	<p><i>тихо, ясно, тепло, темно, холодно;</i> <i>легко, весело, радісно, сумно, душно;</i> <i>треба йти, необхідно виконати, потрібно сказати.</i></p> <p>Порівняйте:</p>

	<p>У ролі головного члена безособових речень вони виражають відношення до особи, яка зазнає певного стану, або вказують на загальний фізичний стан природи.</p>	<p><i>Дівчині весело (холодно, лячно, Продовження табл. 1.1 байдуже);</i></p> <p><i>Надворі весело (холодно, сухо).</i></p>
--	---	---

У межах предмету дослідження доцільно проаналізувати морфологічний склад прислівників.

М. Плющ, С. Бевзенко вказують на «... співвіднесеність прислівника з усіма частинами мови» [50, с. 297].

Продемонструємо способи словотворення прислівників схематично (таблиця 1.2).

Таблиця 1.2

Способи словотворення прислівників

Спосіб словотворення прислівника та його характеристика	Приклад
<p>1. Адвербіалізація (від лат. <i>adverbium</i> – прислівник) є різновидом морфологічно-синтаксичного словотвору, який полягає у переході в прислівники слів і словоформ з інших частин мови: іменників, прикметників, числівників, займенників, рідше – дієслів.</p>	<p><i>тут, там, куди-небудь, деколи, коли-небудь, будь-куди; де – будь-де, ніде, хтозна-де, десь; як-небудь, хтозна-як, абіак, як-ніяк.</i></p>
<p>2. Афіксальний</p>	

<p>2.1. Суфіксальний:</p> <p>- від основ якісних прикметників за допомогою суфіксів <i>-о, -е</i>;</p> <p>- від прислівникових основ за допомогою суфіксів <i>-еньк-о, -есеньк-о, -ісіньк-о, юсіньк-о</i>.</p> <p>2.2. Суфіксально-префіксальний:</p> <p>- від іменних основ за допомогою одночасного приєднання префікса <i>по-</i> та суфікса <i>-ому</i> або <i>-ськи</i> (<i>-зьки, -цьки</i>), <i>-и</i></p>	<p><i>близько, далеко, жадібно, зверхньо, ретельно, уважно,</i></p> <p><i>Продовження табл. 1.2</i></p> <p><i>хапливо, чесно, явно, вороже, разюче;</i></p> <p><i>гладенько, уваж ненько, пильнесенько, милісінько, тонюсінько.</i></p> <p><i>по-материному</i> (<i>по-материнському, по-материнськи</i>), <i>по-боягузьки, по-юнацькому</i> (<i>по-юнацьки</i>), <i>по-вовчому</i> (<i>по-вовчи</i>).</p>
---	--

У науково-методичній літературі акцентується увага вчених щодо специфіки словотворення прислівників. Цей аспект порушеної проблеми стоїть на межі морфології та словотворення. Комплексний аналіз цього питання дозволяє більш повно і детально реалізувати методику вивчення прислівників. Оскільки саме способи творення є продуктивним показником розрядів прислівників.

3. Полох вважає, що: «... означальні, і обставинні прислівники досить активно подвоюються. На першому місці за кількістю вживань – якісно-означальні. Це найбільш поширена в мові група прислівників на *-о*, зрадка на *-е*, які походять від прикметників або співвідносні з ними: «Він приліг грудьми на землю, підпер своє лице обома руками під щоки

та *пильно-пильно* задивився на неї» (Панас Мирний). На другому місці – кількісно-означальні: «Крізь вікно *ледве-ледве* сіріло небо» (А. Шиян). Серед обставинних прислівників подвоєнню підлягають прислівники місця: «*Там-сям* були розкидані хати під солом'яною стріхою» та прислівники часу: «*З давніх-давен* у всіх війнах парламентарі користувалися правом недоторканості» (О. Гончар)» [43, с. 37].

На відміну від іменника, прикметника і дієслова, що мають розвинену систему флективних та інших різновидів форм, принципово важливу морфологічну ознаку прислівника становить відсутність словозміни, крім ступенів порівняння, властивих лише одному різновидові цього класу слів. Водночас відсутність словозміни сама собою є яскравою формальною ознакою прислівника, зумовленою передусім провідною для нього придієслівною обставинною функцією [33].

На основі зв'язків між чотирма основними частинами мови — іменником, прикметником, дієсловом і прислівником — з погляду їх синтаксичного функціонування можна констатувати таке пропорційне співвідношення: іменник: прикметник — дієслово: прислівник. З цього співвідношення випливає тотожність синтаксичної сутності прикметника і прислівника: перший виступає у первинній синтаксичній функції як означення при іменникові, другий — як означення при дієслові. У цьому разі поняття означення (атрибута) має ширший сенс порівняно з традиційним розумінням його як відношення між назвою предмета і назвою властивої предметові ознаки.

Таким чином, до уваги береться той факт, що у згаданому пропорційному співвідношенні між чотирма частинами мови щодо синтаксичних функцій прислівник, подібно до прикметника у присубстантивній позиції, означає, характеризує дію або стан, які, як відомо, є процесуальними ознаками [53].

Подібно до прикметників прислівники виступають у функції присудка у структурі двоскладного речення: *Сонце високо, косарі далеко, коси дзвонять, коні пасуться* (О. Довженко). У таких випадках вони займають синтаксичну позицію, подібну до тієї, яка властива прикметникам у функції іменної частини складеного присудка.

Основу ж предикативного функціонування аналізованого лексико-граматичного класу слів становлять так звані предикативні прислівники, або предикативи, які виступають синтаксичною базою формування і функціонування окремих типів односкладних речень, наприклад: *Було нам важко і було нам зле. І західно і східно* (Л.Костенко). Поєднуючись з іншими повнозначно-лексичними компонентами у складі речення, прислівники вступають з ними в синтаксичний зв'язок прилягання [31].

Отже, прислівник – це самостійна повнозначна частина мови, яка характеризується особливостями словотворення, незмінністю, синтаксичною роллю в реченні.

Лінгвістичний аналіз досліджуваної проблеми дозволяє стверджувати, що в мовознавстві приділяється значна увага прислівнику, його семантиці, творенню та контекстуальні ролі.

1.2. Роль лексико-граматичних ознак прислівника в мовному контексті

Лексико-граматичні ознаки прислівника визначено в українському мовознавстві та інтерпретовано в лінгводидактиці.

У межах предмета дослідження маємо з'ясуватим наукові погляди щодо частиномовної специфіки прислівника.

Лексичне значення прислівника визначається вимірюванням певного стану людини, природи, суспільства тощо. Отже, це емоційно-чуттєва сфера. Вона теж впливає на формування мовленнєвої компетентності учнів.

Одним із завдань загальноосвітньої школи є така підготовка дітей до дорослого життя, у процесі якої вони не втрачали б моральних орієнтирів, змогли найефективніше і найповніше реалізувати свої здібності й покликання, набули ключових і предметних компетентностей.

Безперечно, важливим чинником успішного формування цих компетентностей у молодших школярів є добір учителем ефективних засобів, методів, прийомів навчання і форм організації навчальної діяльності. Компетентнісний підхід до навчання потребує від сучасних навчальних засобів наявність інформаційної, мотиваційної й розвивальної функції [32].

Відбувається зміщення показника значущості з накопичування нормативно визначених знань, умінь і навичок до формування й розвитку в учнів здатності практично діяти і застосовувати набутий досвід у мовленнєвих усних і письмових ситуаціях [32].

З огляду на це, пріоритетним завданням сучасного мовного курсу початкової освіти є формування комунікативної компетентності молодших школярів, визначеної як здатність учнів успішно користуватися всіма видами мовленнєвої діяльності у процесі пізнання навколишньої дійсності: слухати, сприймати й відтворювати інформацію, читати й розуміти текст, вести діалог, брати участь у дискусіях, висловлювати власні думки, міркування як в усній, так і в письмовій формах.

Мовний курс початкової школи розглядає складники комунікативного мовлення — усне і писемне мовлення.

Усне мовлення, безперечно, вважається основним. Однак сучасні дистанційні технології, інтенсивне розповсюдження соціальних мереж, наявність змоги письмового спілкування з великою кількістю «співмережників» надають можливість у багатьох випадках спілкуватися писемним мовленням більшою мірою, ніж усним [61].

Писемне мовлення — це особливий вид мовлення, який має свою специфіку — зовнішні і внутрішні чинники й охоплює орфографічні й

пунктуаційні вміння, графічні й технічні навички письма, культуру викладення змісту й зовнішнє оформлення письмових робіт.

Концепція мовної освіти в Україні формулює мету вивчення мов як таку, що полягає у формуванні учня як духовно багатого особистості, яка володіє вміннями і навичками вільної комунікації, спроможною доцільно застосовувати виражальні засоби мови [3].

Стрижневою метою початкового курсу української мови є:

- забезпечення розвитку, удосконалення умінь і навичок усного мовлення (аудіювання, говоріння);
- здобуття учнями теоретичних мовних знань, практичних умінь читати і писати, працювати з дитячою книжкою, будувати зв'язні висловлювання;
- мотивація вивчення рідної мови [22].

Одиницею процесу мовленнєвої діяльності є слово, у якому поєднано лексичну і граматичну сторони, кожна з яких має свою специфіку. Лексичне значення має інформативне значення і об'єднує в слові звукову форму, комплекс історично створених і пов'язаних з певними реальними об'єктами, властивостями звуків.

Отже, слово органічно поєднує звукову форму й певне лексичне значення.

Аналіз лінгвістичної та методичної літератури дає змогу визначити семантичні і граматичні функції та семантико-стилістичні властивості частин мови, їхнє значення в процесі розвитку комунікативно-мовленнєвих умінь учнів початкових класів [23].

Зазначимо, що вивчення частин мови в початкових класах має на меті: [47]

- ознайомлення учнів із самостійними частинами мови (іменник, прикметник, дієслово, числівник, особові займенники, прислівник) та зі службовою частиною мови прийменником (без уживання термінів «самостійні» і «службові» частини мови),

- усвідомлення смислової завантаженості самостійних частин мови;
- засвоєння форм словозміни, орфографічних правил правопису відмінкових закінчень іменників і прикметників, особових закінчень дієслів тощо;
- з'ясування синтаксичної функції певного слова (частини мови);
- розвиток усного і писемного мовлення школярів шляхом збагачення їхнього словника повнозначними словами, уточнення змісту нових слів, розвитку вміння добирати точні слова для продукування зв'язних висловлювань тощо.

У науковій літературі представлено погляди вчених, які вказують на особливість прислівника, що визначає його специфічну ознаку. Серед інших частин мови прислівники вирізняє їх незмінюваність, відсутність традиційних відмінкових закінчень.

3. Пахолок, спираючись на тлумачення Н. Клименко відзначає наступне: «Серед повнозначних класів слів прислівник виділяється невідмінюваністю. Велику кількість становлять прислівники, утворені морфологічним словотворенням, способом словоскладання. У сучасній українській мові це продуктивний спосіб словотворення прислівників. За походженням такі прислівники можуть бути первинними чи похідними від різних частин мови і мати граматичне чм семантичне повторення, оформлене на письмі за допомогою одного або двох дефісів, коми» [43, с. 36].

У працях академіка А. Білецького також акцентовано увагу на особливостях прислівника. Учений підмічає таку специфіку цієї частини мови: «Граматичне повторення полягає у повному або частковому дублюванні слова. Повне неускладнене повторення слова утворює редуплікацію (від лат. *reduplico* – «подвоюю»), у результаті чого виникає композита (від лат. *compositum* – «складене»), у якій права частина

дорівнює лівій. Наприклад: «Пісенька якось незавважливо ввірветься, цибатий журавель, зостається на дорозі, а Галя засипа в меншого брата на руках. *Нудно-нудно! Холодно-холодно! Темно-темно!* (Марко Вовчок). Основний наголос має перша частина слова, тому вона є тривалішою за звучанням, а друга частина має побічний наголос і менша за тривалістю звучання. Повне повторення може ускладнюватися службовими словами: «Незламна тисяча обранців здавлює в серцях розлуку, бючись, хтозна, чи не із друзями недавніми *віч-на-віч*» (Богдан-Ігор Антонич)» [43, с. 36].

3. Пахолок у своєму науковому доробку акцентує увагу на редуплікації, що виявляється у повторенні прислівника. Дослідниця зазначає: «Часткове повторення слова утворює редуплікацію, у якій є перший (переважно основний) вихідний компонент – редублікат і другий похідний компонент – редуплікатор, який може ускладнюватись префіксом: «*Рясно-прерясно* було імен, творів – кращих і слабших»; суфіксом: «*Швидко-швиденько* бігли коні, - тільки в очах ксе тее промигтіло» (Марко Вовчок); ознозначно префіксом і суфіксом «*Рано-пораненко* він виїхав і довго їхав усе полем» (Марко Вовчок)» [43, с. 36].

Взагалі смислова роль прислівника актуалізується саме в його повторюваністю. Гарною демонстрацією такої його специфіки є художні тексти. Учені, досліджуючи твори українських письменників, вказують на цю особливість прислівника саме в лінгвістичному аналізі тексту: «Позиції редупліканта і редуплікатора можуть змінюватися. Композита може починатися з редуплікатора: «*Вранці-рано* на калині /Пташка щебетала» (Т.Шевченко) або редупліканта: «*Рано-вранці* новобранці / Виходили на село» (Т.Шевченко). І в першому, і в другому прикладі композита має значення «дуже рано», основне значення не змінюється. Лише перший приклад стилістично забарвлений, оскільки інверсія завжди використовується для передачі емоційного стану мовця і привернення уваги сприймаючого. Даний випадок демонструє співіснування варіантів редуплікації». У наступному прикладі закріпився

інверсійний порядок компонентів: «Мрії *давним-давно* вивітрилися з голови». На першому місці стоїть редуплікатор, який самостійно не використовується, що дає змогу говорити про його вторинність» [43, с. 36].

Окремої уваги набуває семантична сутність прислівника як частини мови. Лінгвісти демонструють чимало прикладів семантичної повторюваності тексту, хоча така його особливість створює атмосферу тпобутовості в художніх текстах.

Розглянемо це детальніше. Науковці ілюструють наступні дослідження: «Семантичне повторення – це повторення синонімічних слів. Таких композит небагато: «*Густо-часто* писано їх буквами латинськими, а не священною кирилицею» (А.Кримський); «Зігнувся над важкою опачиною Самійло Кішка, *тяжко-важко* зітхнув» (Марія Пригара).

Повторенню підлягають антоніми: «Весь час, як повернув з Криворівні, працюю щодня *більш-менш* правильно» (М.Коцюбинський); «*Видимо-невидимо* Накупив [Пархім] ласощів» (Г.Квітка-Основ'яненко). Крім того, слова з сумарним значенням: *туди-сюди* («в різних напрямках») – «Довго на річці не будуть вони. Перепливуть річку *туди-сюди* та й прибіжать» (А. Головка); «Підійшов [сотник] до ставка, кинув оком *сюди-туди* та й крикнув грізно» (Г.Квітка-Основ'яненко), *сьогодні-завтра* («найближчим часом») – «Не *сьогодні-завтра* до неї прийдуть старости» (І. Нечуй-Левицький). На відміну від граматичних прикладів семантичного повторення в українській мові не так уже й багато» [43, с. 36].

Лінгвістична складова текстів, на основі яких відбувається дослідження прислівників дозволяє виокремити серед них композити, такі як *де-не-де*, *несміло*, *багато-багато*, *сумно-сумно*. Звернемося до наукових стверджень вчених: «Композити за своїм складом неоднорідні, поміж них виділяємо дві групи.

До першої групи належать редуplikовані утворення, які становлять закриту ситсему: «*Де-не-де* озветься пташина несміло. / Немов перед бурею в темному гаю, / І знову замовкне... як глухо, як тихо... /Ой лихо!» (Леся Українка). Ця група виникла на певному етапі розвитку мови і зафікована у словниках.

До другої групи належать редуplikовані утворення, які виникли за моделями вільних словосполучень: «На це треба було *багато-багато* часу вже з фізичних причин – через те, що матеріал був справді колосальний своїм обсягом» (С.Єфремов). Дана група є відкритою системою, яка постійно поповнюється і ще не фіксується у словниках. Будь-яка самостійна частина мови утворює композити другої групи: «Ще маревом легким над нами витає /Блакитна весняная мрія, / А в серці розкішно *цвіте-процвітає* / Злотистая квітка-надія» (Л.Українка); «Привели їх до кам'яниці *довгої-довгої*, облупаної, чорної» (Панас Мирний)» [43, с. 36].

Отже, функціональне значення прислівника обумовлюється його специфікою творення. Уживання прислівника в художньому тексті додає емоційності, виразності, виконує функцію уточнення.

РОЗДІЛ 2

ЛІНГВОДИДАКТИЧНІ ЗАСАДИ ВИВЧЕННЯ ПРИСЛІВНИКА В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

2.1. Вправи як ефективний дидактичний засіб

Серед широкого методологічного спектру уроків української мови чільне місце посідають вправи. Цей дидактичний засіб має практичну спрямованість. Він заслужив популярність в історичному зрізі лінгводидактики.

У науковій літературі представлено різні погляди щодо вправ та їх класифікації на уроках української мови.

Вправи характеризуються повторюваністю дій для вироблення практичних навичок.

На думку авторів Словника-довідника з української лінгводидактики: «... вправи – це повторюване виконання дій задля засвоєння знань і вироблення мовних та мовленнєвих умінь і навичок. Це невід’ємна складова частина навчання мови» [46, с. 44].

Ураховуючи різноманіття ознак вправ, у дослідженні ми узагальнили класифікацію за окремими, значущими ознаками.

Представимо узагальнений підхід до проблеми класифікації вправ, спираючись на загальноприйняті погляди вчених [46, с. 44].

Таблиця 2.1

Класифікаційні види вправ та їх ознаки

Типова ознака	Класифікаційний вид вправ
1. За рівнем засвоєння знань	Репродуктивні, конструктивні, аналітичні, творчі

2. За дидактичною метою, ступенем самостійності і творчості	Підготовчі, вступні, тренувальні, завершальні
3. За зразком	<i>Продовження табл. 2.1</i> Конструктивні, творчі
4. За характером мовленнєвих операцій	Членування мовленнєвого потоку на структурні компоненти; завершення побудови мовних одиниць; розширення і згортання висловлювань; заміна окремих елементів; перебудова і побудова мовних одиниць усіх рівнів; редагування; переклад
5. За характером розумових дій	Аналітичні, синтетичні, на порівняння, доведення
6. За видом навчальної роботи	Підготовчі та комунікативні
7. За етапом становлення мовленнєвих навичок	Мовно-аналітичні, конструктивно-мовленнєві, комунікативні; підготовчі до мовлення, власне мовленнєві
8. За способом формування вмінь і навичок	Імітаційні, репродуктивні, оперативні, продуктивні, творчі
9. За формою проведення	Усні і письмові
10. За змістом програмового матеріалу	Мовні, мовленнєві і комунікативні

11. За змістом	Фонетичні, лексичні, граматичні, стилістичні
12. За місцем виконання	Класні і домашні

З наведеної таблиці 2.1 бачимо, який великий потенціал мають вправи, адже їх видове різноманіття реалізується на різних етапах уроків української мови.

Наукове бачення вчених щодо ролі вправ у системі лінгводидактики підкріплюється практичною значущістю цього виду роботи.

Оскільки окремі вправи мають спільне навчальне та розвивальне значення, то їх традиційно об'єднують у комплекси.

Комплекси вправ реалізуються по різному: у вигляді алгоритмів, тестів, у зошитах з друкованою основою тощо.

Такі комплекси вправ є доцільними й при вивченні прислівника як частини мови.

Проілюструємо узагальнено комплекси вправ для вироблення практичних умінь і навичок за допомогою (рис. 2.1 – 2.4).

Рис. 2.1 Комплекс вправ

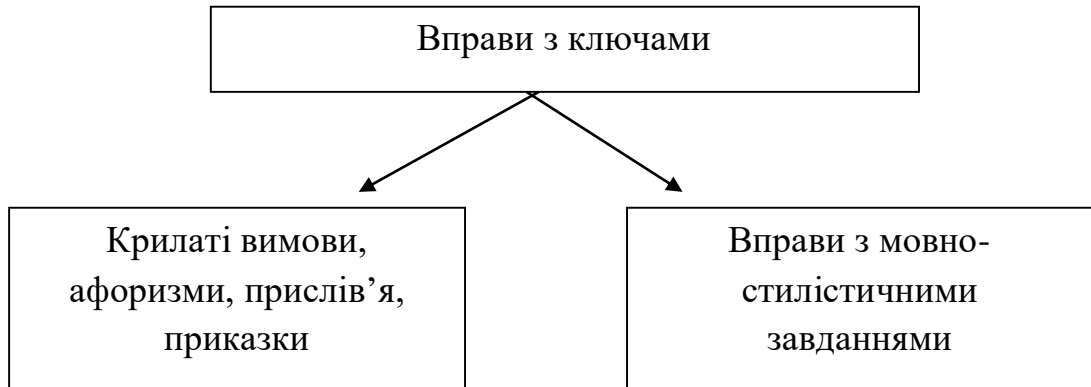

Рис. 2.2 Комплекс вправ

Рис. 2.3 Комплекс вправ

Рис. 2.4 Комплекс вправ

Отже, вправи мають навчально-творчий потенціал та можуть слугувати ефективним дидактичним засобом для вивчення прислівника в початковій школі.

Оскільки робота над прислівником має епізодичний характер в молодших класах, то вчитель може вибрати такі види або комплекс вправ, які сприятимуть ефективному вивченню прислівника.

Комплекс вправ або система вправ застосовуються в роботі над прислівником з урахуванням його граматичних особливостей.

2.2. Функціональне застосування вправ у процесі вивчення прислівника

Дослідження лінгводидактичних засад вивчення прислівника потребує здійснити аналіз нормативного забезпечення теми «Прислівник».

Аналіз програм [53] засвідчив, що прислівник не вивчається системно. Епізодичність роботи над прислівником визначається програмою 4 класу [53].

Програма з української мови для початкових класів передбачає вивчення прислівника як частини мови у 4 класі.

У дослідженні ми вже зазначали, що в процесі вивчення прислівника в початкових класах активно застосовуються вправи та комплекси вправ.

Їх практичне функціональне значення пояснюється тим, що вивчення прислівника доцільно організовувати на практичній основі.

Кожна вправа має своє функціональне спрямування. Застосовувати вправи слід з урахуванням їх методичної доцільності та функціонального призначення.

Аналіз перспективного педагогічного досвіду вчителів дає підстави говорити про ефективність вправ у роботі з прислівником.

У науково-методичній літературі представлено приклади вправ для вивчення прислівника. Вони довели свою ефективність та можуть бути застосовані практично.

У часописі «Початкова школа» знаходимо матеріали, які рекомендують фахівці в роботі над прислівником.

Продемонструємо вправи:

Вправа. Мета – визначення прислівників і пояснення правильності думки, спостереження за роллю прислівників у реченні, тексті.

Завдання. Прочитай текст. Добери заголовок. Знайди у ньому прислівники. Посни свою. Думку. Який цей текст?

Біжить лісовий струмочок усе вперед і вперед. Жебонить веселу пісеньку. Не замовкає він ні на хвилиночку. Не відпочиває ні вдень, ні вночі. Радісно співає срібноголосий, поспішає на допомогу всьому живому. Мелодійно розливається навкруги його дзюрчання.

Вправа. Мета – визначення прислівників і обґрунтування правильності думки, з'ясування ролі прислівників у тексті.

Завдання. Прочитай текст. Знайди у ньому прислівники. Доведи власну думку. Визнач, який цей текст. Яка роль прислівників у тексті?

Як підготуватися до шиття

1. Сядь рівно. Трохи нахилися вперед. 2. Правильно поклади тканину. Не піднось їх близько до очей. 3. Точно відміряй довжину нитки. 4. Обережно всилай нитку у вушко голки. Голку тримай тільки лівою рукою. 5. Обов'язково навчись зав'язувати вузлик.

Вправа. Мета – самостійний добір прислівників і пояснення правильності відповіді, складання речень, тексту з дібраними прислівниками, з'ясування ролі використаних у тексті прислівників.

Завдання. Самостійно добери тематичну групу прислівників («Схід сонця»). З дібраними прислівниками склади і запиши речення, що об'єднуються в текст. Яка роль прислівників, використаних у тексті?

Вправа. Мета – складання з поданими прислівниками речень, тексту.

Завдання. Склади з поданими прислівниками речення, що об'єднуються в текст під назвою «Буря на морі».

Прислівники: *страшенно, раптом, сердито, шумно, безперерійно, неможливо, ненароком, чимдуж, гнівно, стрімголов* [24, с. 13].

Наведені завдання мають практичне значення. Вони сприяють формуванню навичок диференціювати конкретні прислівники в тексті, усвідомлювати їхнє лексико-граматичне значення.

Окреме місце посідають вправи, що спрямовані на вміння розрізняти прислівники та прикметники за їх синтаксичним значенням.

Вправа. Мета – розрізнення прислівників і прикметників, спостереження за їх роллю в реченнях, текстах.

Завдання. Прочитай тексти. Зверни увагу на споріднені прислівники і прикметники. Порівняй їх. Яку роль вони виконують у реченнях, текстах?

1. *Вітерець легенько розносить довкола неповторну свіжість. Небо загадково висвічує лазурною блакиттю. Щедро всміхається сонечко. Дотик його промінців лагідно пробуджує від дрімоти землю.*

2. *Легенький вітерець розносить довкола неповторну свіжість. Загадкове небо висвічує лазурною блакиттю. Всміхається щедре сонечко. Лагідний дотик його промінців пробуджує від дрімоти землю.*

Вправа. Мета – визначення прислівників і прикметників, з'ясування їх істотних відмінностей з'ясування ролі прислівників і прикметників у тексті.

Завдання. Прочитай акрозагадку. Відгадай її. Які прислівники і прикметники використані в тексті? Доведи свою думку. Яка їх роль у тексті?

Я залізний і рогатий,

Корабель спиняю раптом.

І за ним, спочивши, скоро

Рвуся у морські простори. (Якір).

Вправа. Мета – утворення прислівників, складання з утвореними прислівниками речень, які об'єднуються в текст.

Завдання. Від поданих прикметників утвори прислівники. З утвореними прислівниками склади речення, які можна об'єднати в текст під назвою «Лісова казка». Яка роль прислівників, використаних у тексті?

Прикметники: *ніжний, затишний, лагідний, тихесенький, казковий, чарівний.*

Вправа. Мета – визначення прикметників, від яких утворилися прислівники, вживання прислівників у реченнях, тексті, з'ясування ролі прислівників у складених реченнях, тексті.

Завдання. Прочитай прислівники. Від яких прикметників вони утворилися? Як саме вони утворилися? З поданими прислівниками склади речення, що об'єднуються в текст під назвою «Весна-красна». Яка роль прислівників у створеному тексті?

Прислівники: *весело, ніжно, сонячно, тепло, чудово, радісно, прекрасно.*

Також, значне місце посідають запропоновані вправи, що дають поняття про способи творення різних форм прислівників та способи розрізнення однакових за звучанням і написанням форм прислівників і прикметників, що сприятимуть активізації, уточненню і збагаченню словникового запасу учнів, мовленнєвому розвитку особистості школяра, формуванню його комунікативної компетентності.

Вправа. Мета – спостереження за різними формами прислівників і способи їх творення, з'ясування ролі прислівників у тексті.

Завдання. Прочитай загадку. Відгадай її. Які прислівники використані у віршованому тексті? Поміркуй над тим, як утворилися ці форми прислівників. Яка їх роль у загадці?

Сухоребрый баранець

Мчить хутчіш, ніж вітерець.

- Мене тримай міцніш за ріжки,

Щоб не збився я з доріжки. (Мотоцикл).

Вправа. Мета – спостереження за різними способами творення прислівників, визначення їх ролі у художньому тексті.

Завдання. Прочитай уривок тексту. Добери до нього заголовок. Який цей текст? Знайди у тексті прислівники. Як вони утворилися? Яка їх роль у тексті?

Під ніжним поглядом лагідного сонця розливаються весняні води. З пагорбів все сміливіше і сміливіше пробивають собі дорогу струмочки. Вони біжать, дзвінко перегукуючись, до синьоокої ріки. Приєднуючи їх до себе, ріка-красуня поступово звільняється від кришталевих оков. Ось-ось вона виплесне зі своїх берегів і швидко понесе води на весняні луки. Пройде час – і покриється різнобарв'ям земля. Радісно зашумлять ниви ніжною зеленню хлібів. Переможно задзвенить у високості жайворонкова пісня, як гімн весні.

Вправа. Мета - визначення способів творення прислівників, з'ясування ролі різних форм прислівників у реченнях.

Завдання. Прочитай корисні поради. Які поради знаєш ти? Визнач у реченнях прислівники, доведи правильність думки. Як утворилися ці прислівники? Яка їх роль у реченнях?

Перед тим, як говорити, обов'язково подумай, про що ти хочеш сказати і як це можна висловити якнайстиліше, найвиразніше. Завжди

говори не поспішаючи, неодмінно дотримуйся пауз. Стеж за порядком викладу думок. Свої міркування висловлюй точно, чітко, логічно.

Вправа. Мета – утворення різних форм прислівників, використання їх у реченнях, тексти.

Завдання. Прочитай слова. Доведи їх приналежність до прислівників. Як вони утворилися? Від поданих прислівників утвори нові форми. Склади з ними речення, що об'єднуються в текст під назвою «Літо буяє».

Прислівники: *привітно, радісно, весело, ніжно, чарівно, мелодійно, пильно, яскраво, тепло* [24, с.14].

Прислівники можуть повторюватися повністю, але при цьому не утворювати складного слова і писатися через кому; при цьому кожне слово має самостійний наголос: «Гори веселі й зелені долини / Згинули раптом, як любії сни; / Ще за годину, і ще за хвилину / Будуть *далеко, далеко* вони!» (Леся Українка). Подібні вживання називаються лексичним контактним повтором. Для порівняння подамо приклад редуплікації: «Адже не таємниця, що *далеко-далеко*, не кожен, хто давав клятву Гіппократа, додержує її в повсякденному житті». Виділені одиниці мають значення «дуже далеко» і є синонімічними.

Варто наголосити, що повторення змінюваних слів може утворювати прислівникові сполучення, у яких всі слова пишуться окремо: «*Раз у раз* натягав тятину, не тямлячи себе від гніву, - доки сотий бранець не звисив чубату голову під його стрілами» (Марія Пригара); «Я... іду просто на нього, [сонце] *лице в лице*» (М.Коцюбинський).

Таким чином, прислівники та прислівникові сполучення з подвоєнням елементів пишуться через дефіс (один або два), кому й окремо [43, с. 37].

Аналіз усного і писемного мовлення учнів свідчить про те, що значне місце серед мовних недоліків посідають граматично-стилістичні помилки, зумовлені нерозумінням смислових та стилістичних

особливостей виражальних засобів, недостатніми практичними навичками утворення та вживання граматичних форм і конструкцій. Змішування семантично близьких граматичних конструкцій часто призводить і до пунктуаційних помилок. Доцільно запропонувати учням написати прислівники у такій послідовності (можна використовувати і як наочність).

Виконання вправ з методичним апаратом або застосування системи вправ, спрямованих на формування конкретних орфографічних навичок, зокрема, щодо правопису прислівників. Продемонструємо це на прикладі вивчення теми «Правопис прислівників» (4 клас).

Під час такої роботи є доцільним вивчення тем «Правопис прислівників через дефіс», «Правопис прислівників через дефіс або кому», «Правопис прислівників окремо».

1. Правопис прислівників через дефіс:

Один

видимо-невидимо	просто-напросто
врешті-решт	рано-вранці
ген-ген	рано-пораненьку
давним-давно	рано-ранісінько
(з) давніх-давен	сяк-так
де-де	так-сяк
(з) діда-прадіда	там-сям
зроду-віку	тишком-нишком
(без) кінця-краю	хрест-навхрест
дедвє-ледвє	часто-густо
ледь-ледь	навік-віки
навік-віків	навіки-віків
ось-ось	потроху-потроху
от-от	повік-віки
поволі-помалу	просто

Два

будь-що-будь	віч-на-віч
де-не-де	десь-не-десь
коли-не-коли	пліч-о-пліч
хоч-не-хоч	як-не-як

Як бачимо, з наведених прикладів, основним чинником, що впливає на усвідомлення учнями цього орфографічного правила є практична основа виконання та максимальне наведення прикладів.

2. Правопис прислівників через дефіс або кому:

багато-багато	ніжно-ніжно
близько-близько	рано-рано
високо-високо	рідко-рідко
далеко-далеко	темно-темно
довго-довго	тихо-тихо
дуже-дуже	тільки-тільки
низько-низько	швидко-швидко

Наведені приклади демонструють лінгвістичну природу прислівників, яка пояснюється їх повторюваністю (п.п.1.2).

3. Правопис прислівників окремо:

<i>називний + родовий</i>	<i>називний + орудний</i>
плоть від плоті	кінець кінцем
час від часу	один одинцем
<i>називний + знахідний</i>	сама самотою
слово в слово	слово за словом
бік у бік	<i>родовий + родовий</i>
день у день	з усіх усюд
душа в душу	<i>родовий + знахідний</i>
нога в ногу	з рук у руки
один в один	<i>орудний + називний</i>
раз у раз	одним один

рік у рік	<i>орудний + родовий</i>
рука в руку	лицем до лица
сам на сам	<i>орудний + знахідний</i>
<i>називний + давальний</i>	лицем у лице
слово по слову	

Дана вправа ґрунтується на знанні граматичних категорій та вмінні сполучати різні відмінкові форми.

Наведені вправи реалізують одну спільну мету:

- навчити учнів орфографічного правила про правопис прислівників;
- виробити навички орфографічної грамотності;
- сформувати в молодших школярів орфографічну пильність.

Для реалізації методичної мети таких дій доцільно розмежовувати не тільки способи написання слова, а й пояснювати причини.

Дана робота має пропедевтичний характер та прицільно спрямована на вивчення прислівників в середніх та старших класах.

У зв'язку з цим доречною є думка З. Пахолок, яка зазначає наступне: «Щоб учні зрозуміли та свідомо використовували особливості кожної із синонімічних конструкцій, необхідно навчити одночасно враховувати всі аспекти, що характеризують прислівники з точки зору як змісту, так і форми. Завдання це для учнів складне. Складність його зумовлена існуванням діалектичного взаємозв'язку форми і змісту в мові: одна форма може передавати різний зміст (омонімія), а один і той самий зміст може бути переданий різними формами (синонімія). Поглибити знання учнів, а також виробити правильні навички вживання та використання прислівників допоможуть розвиваючі вправи, як слід використовувати після усних та письмових вправ, що містить підручник» [43, с. 37].

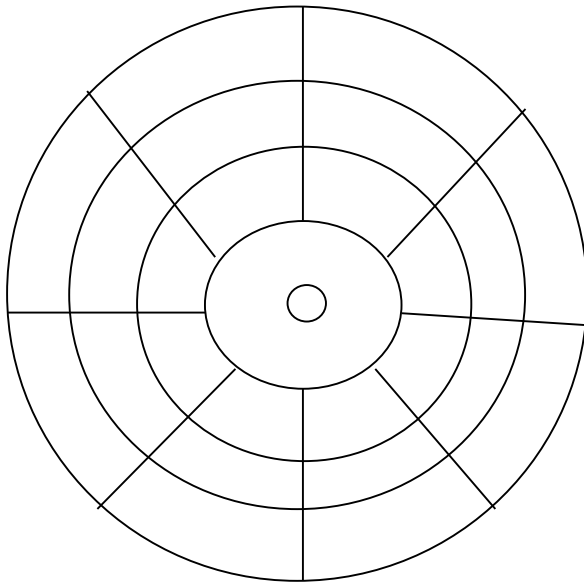
Пропонуємо деякі види творчих завдань, які подані у наростаючій складності. Такі види завдань вчитель може намалювати їх на дошці або

на аркуші ватману, що дасть можливість багаторазово їх використовувати.

1. Знайти половинки слів, записаних у хаотичному порядку, щоб утворилася правильна форма прислівника.

Тишком-нишком, гидко-бридко, зроду-віку, любо-дорого.

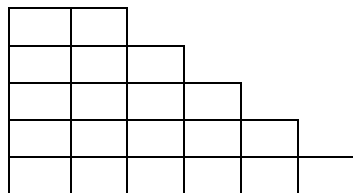
2. Вписати у кожний рядочок по радіусах букву так, щоб читалися прислівники на *-о*, які можуть подвоюватися.

Відповідь.

Довго, хитро, часто, давно, темно, тяжко, ніжно, синьо.

3. Вписати першу частину подвоєних прислівників і прочитати по вертикалі назву старовинної срібної монети, яку вперше почали карбувати в Чехії.

Відповідь.

От-от, так-сяк, пліч-о-пліч, ледве-ледве, врешті-решт (Талер).

3. Пахолок зазначає, що: «Складність орфографії подвоєних прислівників призводить до помилок не тільки в мові учнів, а й

друкованих джерелах. Так, наприклад, прислівникові сполучення *раз по раз, час від часу* оформлені через два дефіси, а частка *всього-на-всього*, яка утворена від прислівника *всього*, у підручнику пишеться через один дефіс» [43, с.38].

Отже, правильність написання подвоєних прислівників регламентується граматиною, закріплюється сучасним українським правописом та відбивається у мові її носіїв.

У роботі вже зазначалося про те, що вивчення прислівника відбувалося в 4 класі.

Аналізовані вправи та системи, які вони становлять передбачають комплекс методичних дій вчителя. Такі реалізуються в триєдиній меті уроку.

Наведемо приклади уроків, що демонструють наочно методику застосування системи вправ під час вивчення теми «Прислівник».

Тема: «Прислівник як частина мови («Які слова належать до прислівників?»)».

Мета. Дати поняття про прислівник як частину мови (значення, питання, роль у реченні, зв'язок із дієсловами), наголосивши на основній граматичній ознаці прислівників – незмінюваності; формувати вміння визначати прислівники і доводити правильність думки, добирати прислівники і вживати їх у мовленні.

Учні мають знати: Яка основна граматична ознака прислівників? Що означають прислівники? На які питання вони відповідають? З якою частиною мови найчастіше зв'язуються в реченні? Яку роль виконують у реченні?

Учні мають уміти: знаходити прислівники в текстах і пояснювати правильність думки; визначати роль прислівників у реченнях, текстах; самостійно добирати прислівники і складати з ними словосполучення, речення, тексти.

Методичний коментар: виконання пропонованих вправ сприятиме формуванню у молодших школярів поняття про прислівник, забезпечить ґрунтовніше засвоєння учнями лексико-граматичних ознак цієї частини мови, особливостей її функціонування в тексті.

Вправа. Мета – спостереження за основними ознаками прислівників, роллю в тексті.

Завдання. Прочитай обидва тексти. У якому з текстів яскравіше і виразніше змальовано картини природи? Яку роль у ньому виконують прислівники?

1. *Непомітно підкрадається осінь. Посміхається вона хитрувато. Тихцем ласує золотим окрайцем чарівниця. А потім швидко іде до лісу. Ніжно пестить його, чепурить. Здається, малює казкову країну Сироборомухоморію. А в ній чудових лісових героїв. Придивіться пильніше, це ж звичайнісінькі гриби. Ну й диво.*

2. *Підкрадається осінь. Посміхається вона. Ласує золотим окрайцем чарівниця. Іде до лісу. Пестить його, чепурить. Здається, малює казкову країну Сироборомухоморію. А в ній чудових лісових героїв. Придивіться, це ж звичайнісінькі гриби. Ну й диво.*

Вправа. Мета – визначення прислівників у реченні й доведення правильності думки, спостереження за роллю прислівників у вірші.

Завдання. Прочитай текст. Знайди у ньому прислівники. Поясни свою думку. Випиши дієслова і зв'язні з ними прислівниками. Яка роль прислівників у вірші?

*По садочку Дік ходив,
помічав багато див:
на гілках замість плодів
спіли всюди букви «d».
Червоніли «d» рясні,
ніби вишні навесні.
З абрикосів звідусіль*

виглядали букви «с».

Залюбки зривав із віт

Дік ... англійський алфавіт.

Володимир Тищенко

Тема. «Порівняльна характеристика прислівників і прикметників («Чим відрізняється прислівники від прикметників?»)».

Мета. Дати порівняльну характеристику прислівникам і прикметникам, ознайомити зі способом творення прислівників від прикметників; формувати вміння розрізняти прислівники і прикметники та доводити думку, визначати їх роль у реченнях, текстах, утворювати прислівники від прикметників, використовувати їх у мовленні.

Учні мають знати: Якими частинами мови є прислівники, прикметники? (Змінними чи незмінними?) Чи мають прислівники закінчення? Як називаються схожі на закінчення частини основи прислівників? З якою частиною мови зв'язуються в реченні прислівники, прикметники? Що вони означають, на які питання відповідають? Яку роль у реченні виконують? Чим відрізняються прислівники від прикметників? Як утворюються прислівники? Як утворюються прислівники від прикметників?

Учні мають уміти: відрізняти прислівники від прикметників і пояснювати правильність думки, визначати їх роль у реченнях, текстах; утворювати прислівники від прикметників; вживати у мовленні прислівники і прикметники.

Методичний коментар: під час виконання пропорованих вправ четвертокласники засвоять лексико-граматичні ознаки прислівника і прикметника, що сприятиме розумінню сутності кожної із частин мови і більш свідомому використанню їх у мовленні.

Вправа. Мета – визначення прикметників, від яких утворилися прислівники, спостереження за роллю прислівників у реченні.

Завдання. Прочитай вислів. Як ти його розумієш? Знайди у ньому прислівники. Доведи правильність міркувань. Від яких прикметників утворилися використані в реченні прислівники? Яка їх роль у вислові?

Оратором є лише той, хто в змозі говорити з кожного питання гарно, вишукано, переконливо, відповідно до важливості предметів, на користь часові і для задоволення слухачів. (Тацит).

Тема. Творення різних форм прислівників («Як утворюються різні форми прислівників?»).

Мета. Дати поняття про способи творення різних форм прислівників, ознайомити зі способом розрізнення однакових за звучанням і написанням форм прислівників і прикметників; формувати вміння визначати способи творення прислівників і вживати у реченнях, текстах, розрізняти однакові за звучанням і написанням форми прислівників і прикметників, визначати роль різних форм прислівників у мовленні.

Учні мають знати: За допомогою яких префіксів і суфіксів можна утворити різні форми прислівників? Додавання яких слів допоможе утворити різні форми прислівників? Як можна розрізнити однакові за звучанням і написанням форми прислівників і прикметників?

Учні мають уміти: утворювати різні форми прислівників, складати з ними словосполучення, речення, вживати в текстах, розрізняти однакові за звучанням і написанням форми прислівників і прикметників, визначати їх роль у тексті.

Методичний коментар: застосування пропонованих вправ сприятиме активізації, уточненню і збагаченню словникового запасу учнів, мовленнєвому розвитку особистості школяра, формуванню його комунікативної компетентності.

Вправа. Мета – розрізнення омонімічних форм прикметників і прислівників, використання їх у мовленні.

Завдання. Прочитай слова. Чи можна визначити, до якої частини мови вони належать? Склади з кожним зі слів два речення: одне речення зі словом, яке є прикметником, друге – зі словом, яке є прислівником. Яка роль цих слів у складених реченнях?

Слова: *тихіше, голосніше, ширше, вужче, довше, коротше* [24, с.14].

Отже, функціональне застосування вправ у процесі вивчення прислівника має стратегічне значення для успішного уроку української мови у процесі роботи над прислівником.

ВИСНОВКИ

Проблема методики вивчення прислівника як частини мови є актуальною для початкового курсу української мови.

У процесі роботи над темою дослідження «Система вправ у процесі вивчення прислівника на уроках української мови» було зроблено такі висновки:

1. Проаналізовано науково-методичну літературу з порушеної проблеми. У науковій джерельній базі ми знайшли чимало праць, які присвячені дослідженню прислівника як частини мови та методичні засади роботи над ним. Прислівник досліджували: Н. Шкуратяна, О.Мироненко, М. Плющ, С.Шевчук, Л. Мацько, М. Вашуленко та інші.

2. Досліджено теоретичні основи проблеми вивчення прислівника. Визначено, що провідною лінгвістичною тезою є таке: прислівник – це самостійна незмінна частина мови, яка означає стан, якість предмета чи істоти.

Відповідно лексико-граматичні категорії та синтаксичні функції прислівника визначає його незмінність.

3. Визначили, що прислівник – це повнозначна незмінювана частина мови, що виражає ознаку дії, стану чи ознаку якості або предмета. Прислівник належить до числа самостійних частин мови, але протиставляється іменнику, прикметнику, дієслову та іншим частинам мови синтаксичною функцією та відсутністю системи словозміни.

4. З'ясовано роль лексико-граматичних ознак прислівника в мовному контексті. Відзначено, що одиницею процесу мовленнєвої діяльності є слово, у якому поєднано лексичну і граматичну сторони,

кожна з яких має свою специфіку. Лексичне значення має інформативне значення і об'єднує в слові звукову форму, комплекс історично створених і пов'язаних з певними реальними об'єктами, властивостями звуків. Слово органічно поєднує звукову форму й певне лексичне значення.

5. Проаналізовано нормативне забезпечення щодо вивчення прислівника в початковому курсі української мови. Основну увагу було приділено аналізу програми з української мови. Програма з української мови для початкових класів передбачає вивчення прислівника як частини мови у 4 класі.

6. Досліджено види вправ і завдань, методику їх застосування в процесі вивчення прислівника, що сприяють ефективному засвоєнню матеріалу про прислівник. Під час виконання запропонованих вправ четвертокласники засвоять лексико-граматичні ознаки прислівника і прикметника, що сприятиме розумінню сутності кожної із частин мови і більш свідомому використанню їх у мовленні, активізації, уточненню і збагаченню словникового запасу учнів, мовленнєвому розвитку особистості школяра, формуванню його комунікативної компетентності.

Перспективу подальшого дослідження вбачаємо в аналізі сучасних технологій навчання прислівника в початковому курсі української мови.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бекшина Б.І. Прислівник як частина мови: Цикл уроків за темою / Б.І. Бекшина // Вивчаємо Українську мову та літературу. - 2007. - № 19-21. - С. 66-87.
2. Біденко В. Творча робота школярів на уроках мови / В.Біденко // Початкова школа. — 1997. - № 7. - С. 48-51.
3. Білецька М.А. Українська мова в 2 класі чотирирічної початкової школи / М.А.Білецька. – К.: Основи, 1997. – 127 с.
4. Богачук Л. Загальне поняття про прислівник / Л. Богачук // Розкажіть онуку. - 2006. - № 3-4. - С. 90-91.
5. Богун М.І. Методика навчання української мови у дошкільних закладах / М.І. Богун. – К.: Вища школа, 1993. – 328 с.
6. Бондаренко Н. Методика мови : Вивчення прислівника в 7 класі / Н. Бондаренко // Українська мова і література в школі. - 2005. - №1. - С. 2-6.
7. Варемус К.І. Пізнавальні завдання для учнів початкових класів / К.І. Варемус // Початкова школа – 1999.– № 8.– С. 53-56
8. Вашуленко М. С. Українська мова: підручник для 4 класу загальноосвітніх навчальних закладів / М.С.Вашуленко, Г.С.Дубовик, О.І. Мельничайко /за ред. М.С.Вашуленка. – К.: Видавничий дім «Освіта», 2017. – 192 с. : іл.
9. Вашуленко М.С. Українська мова і мовлення у початковій школі: Метод. посіб. /М.С.Вашуленко. – К.: Освіта, 2006. – 268 с.
10. Вихованець І.Р. Теоретична морфологія української мови / І.Р. Вихованець, К.Г. Городенська; І.Р. Вихованець // - К. : Пульсари, 2004. - 398с.

11. Вихованець І.Р. Частини мови в семантико-граматичному аспекті / І.Р. Вихованець. – К.: Либідь, 1989. – 236 с.
12. Воскресенська Н.О. Українська мова у 4 класі чотирирічної початкової школи. / Н.О Воскресенська // – К.: Основи, 1994. – 368 с.
13. Глібчук Н. М. Сучасна українська літературна мова. Морфологія. Практикум : навчальний посібник / Н. Глібчук, У.Добосевич// - К. : Знання , 2009. - 486 с.
14. Горбунцова Т.Ю. Цікаві вправи та ігри на уроках української мови у початкових класах. / Т.Ю. Горбунцова // – К.: Рад. школа, 1996. – 120с.
15. Горпинич В.О. Морфологія української мови : підручник для студентів вищих навчальних закладів / В. О. Горпинич // - К. : ВЦ «Академія», 2004. - 336с. (Альма-матер].
16. Граматика української мови. Морфологія : підручник / Безпояско О.К., Городенська К.Г., Русанівський В.М // - К. : Либідь, 1993. - 336с.
17. Грибан Г. В. Практикум з методики викладання української мови / Г. Грибан, О. Кучерук // - 2-е вид. - К. : Кондор, 2010. - 158 с.
18. Грипас Н. Я. Українська мова. Дидактичний матеріал з морфології : Посібник для вчителя / Н. Я. Грипас, М. Я. Плющ // - К. : Ленвіт, 2003.
19. Грищенко А.П., Мацько Л.І., Плющ М.Я., Тоцька Н.І., Уздиган І.М. Сучасна українська літературна мова / За ред. А.П.Грищенко// – 3-тє вид., допов. – К.: Вища школа, 2002. – 439с.
20. Губанова Т. Українська мова. Прислівник : 4-й клас / Т.Губанова // Початкова освіта. - 2007. - № 15
21. Державна національна програма “Освіта” (Україна ХХІ ст.). – К.: Райдуга, 1994. – 61 с.

22. Дороз В. Ф. Методика навчання української мови в загальноосвітніх закладах : навчальний посібник / В. Ф. Дороз // - К. : Центр учбової літератури, 2008. – 398.
23. Дорош Г. Інноваційні підходи до вивчення прислівника у початковій школі / Г. Дорош // Освіта. - 2004. - 27 жовтня-3 листопада. - С. 11
24. Дубовик С. Засвоєння теми "прислівник" у 4 класі / С.Дубовик // Початкова школа. - 2004. - № 3. - С. 12-14.
25. Дубовик С. Застосування методики взаємного навчання на уроках української мови в школі (вивчення тем "Прислівник" і "Дієприслівник") / С. Дубовик // Українська мова і література в школі. - 2004. - № 4. - С. 6-9
26. Єрмоленко С.С. Про деякі структурно-функціональні характеристики темпоральних мікрополів / С.Єрмоленко // Мовознавство. - 2003. - № 4. - С. 38-47
27. Жовтобрюх М.А. Курс сучасної української літературної мови / М.А. Жовтобрюх, Б.М. Кулик // - К. : Радянська школа, 1965. - 424с.
28. Задорожний В. Підміте коріння української мови / В.Задорожний // Українська мова й література в середніх школах, гімназіях, ліцеях та колегіумах. - 2003. - № 2. - С. 188-191
29. Ільїна З.І. Вивчення розділу “Частини мови” у 4 класі / З.І.Ільїна // Вивчення української мови у 2-3 класі. – К., 1984. – С. 72-83.
30. Кульбабська Л. Спостереження за вживанням прислівників-синонімів. Українська мова / Л. Кульбабська // Початкова освіта. - 2010. - № 41. - С. 27-28
31. Кучеренко Н. М. Дидактичний матеріал з морфології української мови : (5-6 кл.): Посібник для учителя / Н. М. Кучеренко // - К. : Рад. шк., 1985. - 191 с. - Бібліогр.: с. 187-188

32. Левандовська А. Інноваційні підходи як засіб соціалізації учнів початкових класів (українська мова, тема "Прислівник", 4 клас) / А. Левандовська // Початкове навчання та виховання. - 2009. - № 26. - С.2-18
33. Леонова М.В. Сучасна українська літературна мова : Морфологія / М. В. Леонова // - К. : Вища школа, 1983. - 264с.
34. Манжос О. Групова робота на уроках української мови / О.Манжос // Дивослово. - 2008. - № 1. - С. 2-3
35. Методика навчання української мови в початковій школі: навчально-методичний посібник для студентів вищих навчальних закладів / За наук. ред. М.С. Вашуленка // - К.: Літера ЛТД, 2011. -364 с.
36. Навчальні програми для загальноосвітніх навч. закл. із навчанням українською мовою. 1-4 класи. – К.: Видавничий дім «Освіта», 2017.
37. Наумчук М.М. Словник-довідник основних термінів і понять з методики української мови / М.М. Наумчук, Л.П. Лушпинська. – Тернопіль: «Астон», 2002. – 219 с.
38. Наумчук М.М. Сучасний урок української мови в початковій школі / М.М. Наумчук // Початкова школа. – 2015. – №8. – 81 с.
39. Наумчук М.М. Новий універсальний довідник «Хочу все знати» / М.М. Наумчук. – Тернопіль: Підручники і посібники, 2002. – 173с.
40. Наумчук М.М. Сучасний урок української мови в початковій школі (Методика і технологія навчання) / М.М Наумчук. – Тернопіль: «Астон», 2002. – 352 с.
41. Нова українська школа: poradnik для вчителя / Під заг. ред. Бібік Н.М. – К.: ТОВ «Видавничий дім «Плеяди», 2017. – 206 с. – 206 с.
42. Нечипоренко А. Прислівник - як "стилістична" частина мови (Теоретико-практичні матеріали на допомогу вчителю) / А.Нечипоренко // Українська мова й література в середніх школах, гімназіях, ліцеях та колегіумах. - 2009. - № 4. - С. 60-68.

43. Пахолок З. Подвоєні прислівники: особливості опрацювання /Зінаїда Пахолок // Дивослово. - 1999. - № 3. - С. 35-38.
44. Пермінов В. Вивчення правопису прислівників за допомогою методів ейдетики /В.Пермінов // Українська мова та література. - 2004. - № 14. - С. 7-8.
45. Платова Н. Прислівник : Цикл уроків української мови. 4-й клас. (Система Д.Б.Ельконіна - В.В.Давидова) / Н. Платова // Початкова освіта. - 2005. - № 10. - С. 6-11.
46. Словник-довідник з української лінгводидактики: навч. посіб. / Кол. авторів за ред. М.І.Пентилюк. – К.: Ленвіт, 2015. – 320 с.
47. Сучасна українська мова : підручник / О.Д. Пономарів, В.В.Різун, Л.Ю.Шевченко та ін. ; за ред. О.Д. Пономарева // - [2-ге вид., перероб.]. - К. : Либідь, 2001. - 400с.
48. Сучасна українська літературна мова / За ред. А.П.Грищенка //– 2-е вид. – К.: Вища школа. – 1997. – 540 с.
49. Сучасна українська літературна мова : навч. посібник для студ. вищ. навч. закл. /С.О.Караман, О.В.Караман, М.Я.Плющ [та ін.]; за ред. С.О.Карамана. – К.: Літера ЛТД, 2011. – 560 с.
50. Сучасна українська літературна мова: [підручник] / М. Я. Плющ, С. П. Бевзенко, Н. Я. Грипас [та ін.]; за ред. М. Я. Плющ. – [3-тє вид. стер.] – К.: Вища шк., 2001. – 430 с.
51. Типові освітні програми для закл. загальної середньої освіти: 1-2 та 3-4 класи. – К. : Видавництво «Світоч», 2019. – 336 с.
52. Типова освітня програма для закладів загальної середньої освіти під керівництвом Савченко О.Я., затверджена наказом Міністерства освіти і науки України від 21.03.2018 № 268. – К. : ТД «Освіта-центр плюс», 2018. – 240 с. Сайт Міністерства освіти і науки України mon.gov.ua

53. Українська мова. Навчальна програма для загальноосвітніх навчальних закладів 1-4 класи. **Режим доступу:** <http://mon.gov.ua/activity/education/zagalnaserednya/pochatkova-shkola.html>

54. Українська мова: енциклопедія / НАН України; Інститут мовознавства ім. О.О. Потебні; Інститут укр.мови - 2 вид., випр. і доп. // - К.: Українська енциклопедія ім. М.П. Бажана, 2004. – 824 с.

55. Українська мова з методикою навчання в початкових класах. – Інтегрований курс: Підручник для педагогічних вузів / За ред. А.П.Каніщенко, Г.О.Ткачук. – К.: Промінь, 2003. – 232 с.

56. Форощук О.О., Форощук Н.С. Практичні завдання з української мови для початкових класів: Навч. посібник /О.О.Форощук, Н.С.Форощук. – К.: А.С.К., 2004. – 352 с.

57. Хорошковська О.Н. Методика навчання української мови у початкових класах: Підручник для студентів ВНЗ та вчителів /О.Н.Хорошковська. – К.: Промінь, 2006. – 257 с.

58. Шкільник М.М. Проблемний підхід до вивчення частин мови: Посібник для вчителя /М.М.Шкільник. – К.: Радянська школа, 1986. – С. 63–74.

59. Шкуратяна Н.Г., Шевчук С.В. Сучасна українська літературна мова: Навчальний посібник /Н.Г.Шкуратяна, С.В.Шевчук. – К.: Література, 2000. – 688 с.

60. Ягупов В.В. Педагогіка: Навч. посібник /В.В.Ягупов. - К.: Либідь, 2003. – 560 с.

61. Ярун Г. М. Кореляція форми і змісту в розвитку української прислівникової системи : Монографія / Г. Ярун, Ред. М. М. Пещак ; АН України, Ін-т мовознавства ім. О. О. Потебні // - К. : Наукова думка, 1993.

ДОДАТКИ

Додаток А

Ознайомлення з прислівником як частиною мови з української мови в 4-му класі

Тема: Ознайомлення з прислівником як частиною мови.

Мета: ознайомити учнів з новою частиною мови – прислівником, його граматичними ознаками; вчитись розпізнавати прислівники у тексті, грамотно вживати у мовленні; збагачувати словниковий запас учнів; виховувати культуру мовлення.

Хід уроку:

Діти, в народі кажуть, що гість – дому радість. Сподіваюсь, що ви як і я раді нашим гостям. Давайте з ними привітаємось.

I. Актуалізація опорних знань та мотивація навчання.

1. *Бесіда. Епіграф уроку.*

– Хочу почати урок словами Максима Рильського:

Як парость виноградної лози

Плекайте мову...

– Прочитайте самостійно. Значення яких слів ви не зрозуміли?

(парость – росток, плекайте – лелейте, любите)

– Як ви зрозуміли вислів відомого українського письменника?

(мову треба любити, розвивати, спілкуватися; треба, щоб кожна людина відчула, що рідна мова їй потрібна)

– Доберіть до слова мова прикметники.(рідна, співуча, державна, солов'їна, калинова – калина символ України)

- Сьогодні ми продовжуємо говорити про науку, яка вивчає частини мови?
- Як вона називається?
- Пригадайте ті частини мови, які ви вже знаєте.
- На які дві групи поділяються частини мови?
- Чим службова частина мови відрізняється від самостійної?(до самостійних можна поставити запитання, вони є членами речення; службові служать для зв'язку слів у реченні)

2. Розподільний диктант.

- А зараз застосуємо наші знання на практиці.

Завдання: розподілити слова за частинами мови.

Ім'я, знайомий, у, Маріуполь, трьома, її, грається, і, над, щасливий, дев'ять, вас, а, читаєш. (розібрати орфограми)

іменник	прикметник	дієслово	займенник	числівник	прийменник	сполучник

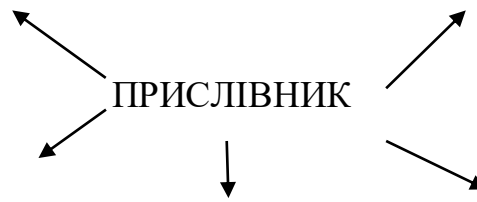
- Як ви вважаєте, до якої частини мови можна віднести слова весело, навесні?
- Чому?
- У яку колонку ми їх запишемо?
- III. Оголошення теми і мети уроку.
- То з чим ми сьогодні ознайомимось на уроці? (з новою частиною мови...прислівником)
- А що будемо вчитися робити?...

II. Повідомлення теми, мети, завдань уроку.

III. Сприймання та усвідомлення нового матеріалу.

1. Мозковий штурм. (дошка)

- Згадайте, що нам відомо про цю частину мови?

2. Ознайомлення з правилом.

- Прочитайте самостійно правило про числівник, яке є на ваших аркушах.

Запам'ятай.

Прислівник – це незмінна частина мови, яка виражає ознаку дії або пояснює, де, коли відбувається дія.

Прислівники відповідають на питання як? коли? де? куди? звідки? Наприклад: як? весело, коли? влітку, де? вгорі, куди? далеко, звідки? здалеку.

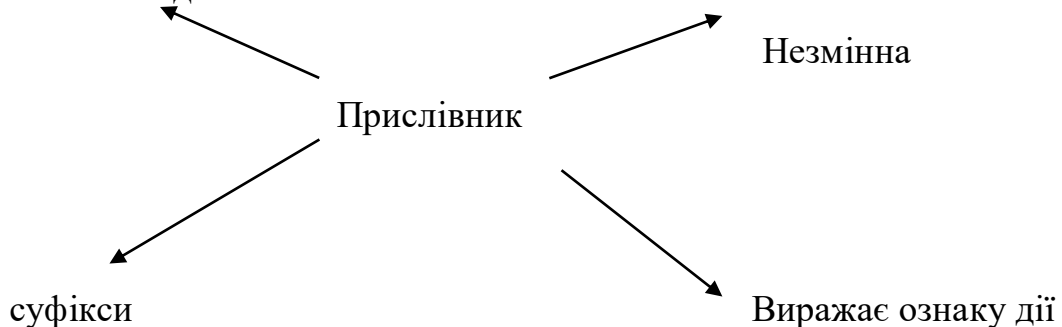
Прислівники у реченні найчастіше зв'язані з дієсловами.

В реченні вони виконують роль другорядних членів. (обставина)

Прислівники не мають закінчень, тому що не змінюються. Схожі на закінчення частини основи прислівників є суфіксами.

- Що нового про прислівник підказало вам правило?

зв'язане з дієсловом

- Що значить незмінна частина мови? (нема закінчень)

- Прочитайте словосполучення. Визначити до якої частини мови належать слова.

Субота завтра, село близько, кущі навесні.

- Спробуємо визначити закінчення і суфікс у словосполученнях.
- Чому іменники мають закінчення? (зміна частина мови)
- Чому прислівники не мають закінчень?

IV. Основна частина.

1. Добери до дієслів прислівники.

- З якою частиною мови найчастіше зв'язані прислівники?

Співає (як?) ...радісно, тоненько, голосисто, урочисто, мелодійно.

Росте (де?) ...вдалині, навколо, навкруги.

2. Вправа «Редактор»

А тепер час міркувати.

Свою творчість проявляти.

Розум, фантазію прояви,

І маленький вірш склади.

а) Віднови вірш, дібравши потрібні прислівники з довідки.

Гнуться верби над ставом,

_____, _____ квітнуть трави.

_____, _____ малеча

В зграї ластівок щебече.

Сонце _____ сміється,

і тепло так _____ ллється!

Слова для довідок: лагідно; рясно, пишно; щедро; дзвінко, весело.

б) Зробити синтаксичний розбір останнього речення.

V. Підсумок уроку.

- Складіть характеристику прислівника. Заповніть таблицю.

Частина мови	Прислівник
Змінна чи незмінна?	

Що означає?	
На які питання відповідає?	
З якою частиною мови найчастіше зв'язується у реченні?	
Яким є членом речення?	

Гра «Заміни одним словом»

Фразеологізми – стійкі словосполучення, які можна замінити одним словом.

Замінити фразеологізми близькими за значенням прислівниками.

Одна нога тут, а друга там.

Ніс у ніс.

До останньої нитки.

Голкою ніде ткнути.

Бурмотіти під носа.

З першого слова.

Як сніг на голову.

Довідка: раптово, швидко, дуже тісно, тихо, особисто, близько, поступово, відразу, дуже добре, монотонно, наскрізь.

VI. Домашнє завдання.

Записати 5 прислів'їв з прислівниками. Усно пояснити їх зміст.

VII. Виставлення оцінок з коментарем учителя.

**КОДЕКС АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ
ЗДОБУВАЧА ВИЩОЇ ОСВІТИ ХЕРСОНЬСЬКОГО
ДЕРЖАВНОГО УНІВЕРСИТЕТУ**

Я, Збік Тетяна Олександрівна,
учасник(ця) освітнього процесу Херсонського державного університету, **УСВІДОМЛЮЮ**, що академічна добродесність – це фундаментальна етична цінність усієї академічної спільноти світу.

ЗАЯВЛЯЮ, що у своїй освітній і науковій діяльності **ЗОБОВ'ЯЗУЮСЯ**:

- дотримуватися:
  - вимог законодавства України та внутрішніх нормативних документів університету, зокрема Статуту Університету;
  - принципів та правил академічної добродесності;
  - нульової толерантності до академічного плагіату;
  - моральних норм та правил етичної поведінки;
  - толерантного ставлення до інших;
  - дотримуватися високого рівня культури спілкування;
- надавати згоду на:
  - безпосередню перевірку курсових, кваліфікаційних робіт тощо на ознаки наявності академічного плагіату за допомогою спеціалізованих програмних продуктів;
  - оброблення, збереження й розміщення кваліфікаційних робіт у відкритому доступі в інституційному репозитарії;
  - використання робіт для перевірки на ознаки наявності академічного плагіату в інших роботах виключно з метою виявлення можливих ознак академічного плагіату;
- самостійно виконувати навчальні завдання, завдання поточного й підсумкового контролю результатів навчання;
  - надавати достовірну інформацію щодо результатів власної навчальної (наукової, творчої) діяльності, використаних методик досліджень та джерел інформації;
  - не використовувати результати досліджень інших авторів без використання покликань на їхню роботу;
  - своєю діяльністю сприяти збереженню та примноженню традицій університету, формуванню його позитивного іміджу;
  - не чинити правопорушень і не сприяти їхньому скоєнню іншими особами;
  - підтримувати атмосферу довіри, взаємної відповідальності та співпраці в освітньому середовищі;
  - поважати честь, гідність та особисту недоторканність особи, незважаючи на її стать, вік, матеріальний стан, соціальне становище, расову належність, релігійні й політичні переконання;
  - не дискримінувати людей на підставі академічного статусу, а також за національною, расовою, статевою чи іншою належністю;
  - відповідально ставитися до своїх обов'язків, вчасно та сумлінно виконувати необхідні навчальні та науково-дослідницькі завдання;
  - запобігати виникненню у своїй діяльності конфлікту інтересів, зокрема не використовувати службових і родинних зв'язків з метою отримання нечесної переваги в навчальній, науковій і трудовій діяльності;
  - не брати участі в будь-якій діяльності, пов'язаній із обманом, нечесністю, списуванням, фабрикацією;
  - не підроблювати документи;
  - не поширювати неправдиву та компрометуючу інформацію про інших здобувачів вищої освіти, викладачів і співробітників;
  - не отримувати і не пропонувати винагород за несправедливе отримання будь-яких переваг або здійснення впливу на зміну отриманої академічної оцінки;
  - не залякувати й не проявляти агресії та насильства проти інших, сексуальні домагання;
  - не завдавати шкоди матеріальним цінностям, матеріально-технічній базі університету та особистій власності інших студентів та/або працівників;
  - не використовувати без дозволу ректорату (деканату) символіки університету в заходах, не пов'язаних з діяльністю університету;
  - не здійснювати і не заохочувати будь-яких спроб, спрямованих на те, щоб за допомогою нечесних і негідних методів досягати власних корисних цілей;
  - не завдавати загрози власному здоров'ю або безпеці іншим студентам та/або працівникам.

УСВІДОМЛЮЮ, що відповідно до чинного законодавства у разі недотримання Кодексу академічної добродесності буду нести академічну та/або інші види відповідальності й до мене можуть бути застосовані заходи дисциплінарного характеру за порушення принципів академічної добродесності.

15.04.2020
(дата)

(підпис)

Тетяна Збік
(ім'я, прізвище)

ДОВІДКА**про перевірку на текстові збіги у Науковій бібліотеці**

кваліфікаційної роботи СВО Бакалавр

спеціальності 013 Початкова освіта (заочна форма)

Автор роботи	Зубік Т.
Назва роботи	Система вправ у процесі вивчення прислівника на уроках української мови
Факультет	Педагогічний факультет
Науковий керівник	професор Нагрибельна І.А.
Роботу перевірено за допомогою програмного засобу	Unicheck
Ідентифікаційний номер роботи	ID файлу: 1002697230
Результати перевірки	Схожість 29,0 %

Директорка Наукової бібліотеки
АРУСТАМОВА

Нателла

Бібліотекарка I категорії

Стефанія Собољ